

УДК 785.1:780.6.031.4]:379.821(477.54-25)(045)
ID ORCID 0000-0002-8568-336X
DOI 10.5281/1993-6400-2020-2-77-84

Шемет Л. В.

Харківська державна академія культури

ТВОРЧИСТЬ ОРКЕСТРУ НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ХАРКІВСЬКОГО ПАЛАЦУ ДИТЯЧОЇ ТА ЮНАЦЬКОЇ ТВОРЧОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО ДИТЯЧОГО НАРОДНО-ОРКЕСТРОВОГО ВИКОНАВСТВА

Шемет Л. В. Творчість оркестру народних інструментів Харківського палацу дитячої та юнацької творчості в контексті становлення та розвитку вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства. У статті розкривається специфіка творчості першого в Україні дитячого оркестру народних інструментів на різних історичних етапах його функціонування у сфері аматорського музичного мистецтва. Наводиться огляд публікацій, у яких досліджуються творчі аспекти діяльності колективу. Висвітлюється внесок художніх керівників у формування й розвиток творчих традицій колективу в історичному контексті, створення сприятливих умов для творчої самореалізації учасників як солістів, ансамблістів та оркестрантів. Аналізуються особливості генезису й еволюції інструментального складу оркестру. Визначаються новаторські підходи в репертуарній політиці, організації навчально-виховної, художньо-творчої, музично-просвітницької діяльності колективу. Характеризуються мистецькі досягнення оркестру як активного учасника фестивально-конкурсного руху. Розглядаються складові концертного репертуару колективу останніх десятиліть. Окреслюються вектори підтримки зв'язку різних поколінь вихованців та залучення їх до участі в житті колективу.

Ключові слова: творчість, дитячий оркестр народних інструментів, інструментальний склад, репертуар, концертна діяльність, музичні фестивалі-конкурси.

Шемет Л. В. Творчество оркестра народных инструментов Харьковского дворца детского и юношеского творчества в контексте становления и развития отечественного детского народно-оркестрового исполнительства. В статье раскрывается специфика творчества первого на Украине детского оркестра народных инструментов на разных исторических этапах его функционирования в сфере любительского музыкального искусства. Приводится обзор публикаций, в которых рассматриваются творческие аспекты деятельности коллектива. Освещается вклад художественных руководителей в формирование и развитие творческих традиций коллектива в историческом контексте, создание благоприятных условий для творческой самореализации участников как солистов, ансамблистов и оркестрантов. Анализируются особенности генезиса и эволюции инструментального состава оркестра. Определяются новаторские подходы в репертуарной политике, организации учебно-воспитательной, художественно-творческой, музыкально-просветительской деятельности коллектива. Характеризуются его художественные достижения как активного участника фестивально-конкурсного движения. Рассматриваются составляющие концертного репертуара коллектива за последние десять лет. Определяются векторы поддержки связи разных поколений воспитанников и приобщения их к участию в жизни коллектива.

Ключевые слова: творчество, детский оркестр народных инструментов, инструментальный состав, репертуар, концертная деятельность, музыкальные фестивали-конкурсы.

Shemet L. Creativity of the Orchestra of Folk Instruments of the Kharkiv Palace of Children's and Youth Creativity in the Context of the Formation and Development of Domestic Children's Folk Orchestral Performance

Background. In the diverse palette of creative achievements in the field of domestic children's folk orchestral performance since the creation of the first ensembles, the orchestra of folk instruments of the Kharkiv Regional Palace of Children's and Youth Creativity stands out. Their long-term activities in the field of art impresses with the ability to meet the requirements of the time, to build perspective, to be in continuous creative search, to strive for continuous improvement of performing skills, to expand the scope of concert activities, to win competitions of any level, to preserve and renew the traditions of raising children by means of folk instrumental art. Artistic directors and conductors played a significant role in this, leading an ensemble at different times, providing a creative environment for its functioning, emotional saturation of its life and social orientation of its activities. It is these determinants of collective self-expression in the historical panorama of artistic and creative activities of a children's orchestra that need analytical generalization on the part of musicological thought.

Objectives. The objective of the article is to reveal the specifics of the creative activities of the orchestra of folk instruments of the Kharkiv Regional Palace of Children's and Youth Creativity in the context of the formation and development of domestic children's folk orchestral performance.

Рецензент статті: Лошков Ю. І., доктор мистецтвознавства, професор, перший проректор, Харківська державна академія культури

Стаття надійшла до редакції 06.03.2020

Methods. The methodological basis of the study is the interaction of scientific approaches, among which the historical, culturological, systemic, comparative, musicological methods are important. The historical method allows highlighting the creative aspects of the leading activities of one of the first domestic children's orchestras of folk instruments at different stages of its work in the field of amateur music; the culturological approach is used to consider the typical phenomena of folk orchestral performance through the prism of intercultural relationships, to identify the peculiarities of the reproduction of the ethnic specifics of folk instrumentalism by the ensemble members in the process of interpretation of compositions based on folk melodies; systemic method is used to consider the ensemble and orchestral forms of performance in the ensemble, and the components of the concert repertoire; the comparative method is used to carry out the comparative analysis and determine the nature of evolutionary changes that have occurred in the instrumental composition, repertoire, forms and methods of educational, artistic and creative work, concert practice of the ensemble; the musicological method is used to identify the genre and style specifics of the concert repertoire of the orchestra and ensemble "Nadiya", the characteristics of their performance style.

Results. Introduction of an innovative approach in the formation and various modifications of instrumental composition, determination of fundamentals and vectors of repertoire development, organization of educational, artistic, creative, musical and educational activities, creation of favorable conditions for professional growth and creative self-realization of participants allowed the children's orchestra of folk instruments of the Kharkiv Regional Palace of Children's and Youth Creativity to take leadership positions in generating creative ideas, developing and implementing original projects, to become a real school of professional skills, to become an effective means of musical and aesthetic education and socio-cultural influence, a worthy example to follow, to make a significant contribution to development of collective performance on folk instruments in the children's environment.

Conclusions. The creative activity of the orchestra of folk instruments of the Kharkiv Regional Palace of Children's and Youth Creativity is a unique phenomenon of Ukrainian musical culture of the 20th – early 21st century. It accumulates the artistic experience of leaders and participants throughout the life of the ensemble, which is a reflection of the continuity of times and generations, changing ways of thinking and values, generating new ideas and implementing creative projects. An important role in this process was played by prominent artists in the field of folk instrumental art V. Komarenko, who founded the children's orchestra, developed the basic principles of instrumental composition and repertoire policy, forms and methods of educational and artistic work with children, made the orchestra an active concert ensemble of the All-Union level, and V. Horodovenko, who contributed to the preservation and development of the traditions initiated by the predecessor by increasing and updating the instrumental composition, replenishing the repertoire with translations of classical and modern works, pieces of original music for folk instruments, reorganization of the internal structure of the ensemble, acquisition of the

status of a concert ensemble of international level by the orchestra, strengthening its position as a support ensemble for the exchange of experience. The focus on the principles of academic art and achieving a professional level of performing skills, various experiments to modify the timbre palette of the general orchestral sound and search for new forms of the stage representation of musical works, the desire to expand the genre and style of repertoire, geographical boundaries of creative activities, the circle of creative communication determined the originality of the artistic and creative system of the ensemble. The synergy of creative efforts of the best leaders and participants of different generations determined the fruitfulness of its long functioning and the importance of artistic accomplishments, which became an important indicator of innovative changes in the historical dynamics of domestic children's folk orchestral performance.

Keywords: creativity, children's orchestra of folk instruments, instrumental composition, repertoire, concert activities, music festivals-contests.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У розмаїтій картині творчих досягнень у сфері вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства з моменту створення перших колективів особливо виділяється оркестр народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості. Його багаторічна діяльність на мистецькій ниві вражає вмінням відповідати вимогам часу, вибудовувати перспективу, знаходитись у безперервному творчому пошуку, прагнути до постійного вдосконалення виконавської майстерності, розширювати межі концертної діяльності, здобувати перемогу в конкурсних змаганнях будь-якого рівня, зберігати та оновлювати традиції виховання дітей засобами народно-інструментального мистецтва. Суттєву роль у цьому відігравали художні керівники та диригенти, що в різні часи очолювали колектив, забезпечуючи творче середовище його функціонування, емоційну насиченість його життя та суспільну спрямованість його діяльності. Саме ці детермінанти колективного самовираження в історичній панорамі художньо-творчої діяльності дитячого оркестру потребують аналітичного узагальнення з боку музикознавчої думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує постійний і незгасаючий інтерес до мистецької самореалізації оркестру народних інструментів ХОПДЮТ з боку журналістів. Це підтверджує велика кількість публікацій у періодичних виданнях, а також на інтернет-сайтах. Останніми десятиліттями в музикознавстві спостерігається активізація ґрунтового теоретичного осмислення художніх здобутків колективу,

про що свідчить поява монографій, магістерських досліджень та окремих публікацій. Самобутня творчість дитячого оркестру є предметом наукових розвідок Ю. Лошкова, Т. Сідлецької, В. Кислинської. Аналіз окресленого дослідницького поля виявив, що об'єктом теоретичного узагальнення більшості наукових розвідок сучасних музикологів стає творча діяльність колективу на певному історичному етапі. За існуючими публікаціями, й досі в українській музичній культурі творчість харківського дитячого оркестру не стала предметом системного теоретичного розгляду в динаміці вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства. У зв'язку з вищезазначеним **актуальність** даної розвідки визначається необхідністю ґрунтовного музикознавчого осмислення творчих досягнень оркестру народних інструментів ХОПДЮТ в історичній ретроспективі на основі аналізу тенденцій формування інструментального складу та репертуару колективу, вдосконалення методики індивідуальної, групової та репетиційної роботи, організації концертної та культурно-просвітницької діяльності.

Метою статті є розкриття специфіки творчої діяльності оркестру народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості в контексті становлення та розвитку вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства.

Виклад основного матеріалу. Оркестр народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості — один із перших і найстаріших колективів України. Його поява в музично-освітньому просторі країни була зумовлена, по-перше, відкриттям Харківського палацу піонерів 1935 року, по-друге, призначенням керівником добре відомого своїми новаторськими ідеями і творчими досягненнями у сфері оркестрового народно-інструментального мистецтва В. Комаренка, який уже мав багаторічний досвід роботи спочатку з аматорським, а потім із професійним народно-оркестровим колективом, що в результаті проведеної реформи отримав назву «Перший Симфонічний оркестр народних інструментів» і впродовж 1920–1960-х років функціонував при Харківській обласній філармонії [6, с. 24].

Відповідно початковий інструментальний склад дитячого колективу був аналогічним складу професійного оркестру. Основу склали оркестрові групи балалайок, чотириструнних домр, тембрових гармонік, ударних інструментів. До сім'ї оркестрових тембрових гармонік входили гармоніка-флейтон, гармоніка-сопрано, гармоніка-баритон та гармоніка-бас, звучання яких асоціювалося зі звучанням дерев'яних духових

інструментів — флейти, гобоя та фагота. Сконструйовані відомим харківським музичним майстром К. Міщенком на замовлення Володимира Андрійовича спеціально для учасників дитячого колективу, вони мали тільки праву клавіатуру з трьома рядами кнопок, як на баяні [4, с. 17].

Розширення тембрових можливостей оркестру дозволило визначити базові основи його репертуарної політики. Значну частину репертуару являли собою перекладення класичних творів та обробки народного мелосу. Розподіл колективу на дві групи обумовив застосування диференційованого підходу у проведенні навчально-виховної та художньо-творчої роботи з різними віковими категоріями дітей. Старшу групу очолював В. Комаренко, молодшу — М. Юзефович [7]. Юні оркестранти вивчали нотну грамоту, опановували основні прийоми гри на оркестрових інструментах та початкові навички ансамблевого виконання. 1936 року загальна кількість учасників становила 70 чоловік. Одним із перших творчих досягнень оркестру народних інструментів можна вважати виконання «Менуету» Ж. Рамо на святковому концерті з нагоди першої річниці Палацу.

У повоєнний період В. Комаренко завдяки збереженому музичному інструментарію швидко відновив діяльність колективу. Запрошення на посаду викладача оркестру Л. Іванюшенко сприяло збільшенню загальної кількості учасників віком від 11 до 17 років та формуванню повноцінного інструментального складу, до якого додалися ще баяни. Спеціально розроблений графік роботи надавав можливості кожному учаснику протягом тижня щоденно відвідувати заняття, а в неділю — зведену репетицію. Широкого застосування в організації навчально-виховного процесу набули індивідуальні та групові форми. Особливою популярністю користувались малі ансамблі, в яких діти опановували навички колективної гри.

Державна підтримка масового розвитку дитячої самодіяльної художньої творчості сприяла відкриттю в різних регіонах України Палаців піонерів та організації народно-оркестрових колективів, для яких харківський оркестр слугував прикладом стосовно питань інструментального складу, репертуару, методики роботи, сценічної репрезентації музичних творів.

Новим етапом у творчій діяльності колективу стало створення 1954 року на базі хореографічного, хорового гуртків та оркестру народних інструментів Палацу унікального і єдиного на той час не тільки на теренах України, а й у цілому в Радянському Союзі Піонерського ансамблю пісні і танцю на чолі з П. Слонімом. В. Комаренко, як головний диригент колективу, першочергово опікувався реалізацією оркестром акомпануючої

функції, не залишаючи поза увагою виступи оркестру з сольними номерами. У середині 1950-х років він увів до складу оркестру групу дерев'яних та мідних духових інструментів: флейту, гобой, трубу та тромбон. Виконавці на духових інструментах були запрошені з музичної школи-інтернату, де Володимир Андрійович викладав.

Високий виконавський рівень дозволив розширити межі концертної діяльності ансамблю, який, крім численних сценічних майданчиків Харкова, часто виїздив до Москви, Києва, виступав на радіо, телебаченні, викликаючи жвавий інтерес та захоплення публіки. Оригінальне втілення в дитячому колективному виконавстві синтезу різних видів мистецтва символізувало появу жанру, який згодом набув значної популярності у сфері дитячої самодіяльної художньої творчості.

Активна концертна діяльність супроводжувалась постійною репетиційною роботою, що охоплювала всіх дітей, зокрема й тих, які перебували на початковій стадії освоєння музичного інструмента. Вони не тільки залучались до гри в малих ансамблях, а й ставали учасниками загальних оркестрових репетицій. Для цього В. Комаренко створив низку п'єс, що склали фундамент педагогічного репертуару колективу й упродовж багатьох років слугували навчально-методичним матеріалом для формування в оркестрантів навичок колективного музичення. Яскравим прикладом такого опусу є невеличкий за розмірами й нескладний у виконанні твір «Зелена дібровонька», котрий допомагав дітям органічно увійти в простір єдиного оркестрового звучання, відчувши себе невід'ємною його частиною.

Особливого значення у формуванні репертуару колективу на цьому історичному етапі набуло звернення до вокальних та інструментальних творів, що тематично були пов'язані з піонерським рухом і яскраво відображали життя школярів тих часів. З метою реалізації поставленої задачі Володимир Андрійович започаткував творчі зустрічі учасників колективу з композитором М. Кармінським і поетом І. Муратовим. Така форма спілкування стимулювала інтерес відомих харківських митців до творчості ансамблю та сприяла поповненню його репертуару різноманітними в жанровому відношенні творами. Пісні «Червоний галстук», «Вогнище», «Пісня про піонерів-героїв», «Піонерська танцювальна», хореографічна сюїта «Фанфари в лісі», композиція пам'яті Т. Шевченка «Мені тринадцятий минало», хореографічна картинка «Чабанята», театралізована композиція «Нам 40 років» часто фігурували в концертних програмах колективу. Частина репертуарної ніші також заповнили твори інших композиторів, що були адресовані дітям до-

шкільного та шкільного віку. Учасники із задоволенням виконували «Мої курчата» Г. Гусейнлі, «На канікули» А. Шаца, «Згадаймо ігри шкільні» І. Дунаєвського, «Пісеньку про портфелі» С. Островського тощо [4, с. 23].

Доцільність і перспективність розвитку цього репертуарного напрямку підтвердили виступи ансамблю в піонерських таборах «Молода гвардія» (м. Одеса, 1962) та «Артек» (м. Гурзуф, 1963, 1965). Поєднання відпочинку з систематичною репетиційною, концертно-виконавською та музично-просвітницькою діяльністю продемонструвало новаторський підхід П. Слоніма та В. Комаренка до виховання дітей засобами народно-оркестрового, вокального, хореографічного мистецтва.

Звичайно, Володимир Андрійович не обмежував завдання оркестру тільки виконанням супроводу хоровим і танцювальним номерам. Він прагнув збагатити виступи ансамблю сольними номерами оркестру, підкреслюючи академічне спрямування колективу та його значимість як самостійної концертної одиниці. Для цього було сформовано окремий репертуарний список, до якого увійшли популярні зразки музичної класики, зокрема номери з балету «Лебедине озеро» П. Чайковського та опери «Кармен» Ж. Бізе, фортепіанні та симфонічні твори композиторів А. Рубінштейна, Е. Гріга, Й. Штрауса, М. Огінського, твори для оркестру російських народних інструментів В. Андрєєва, М. Привалова, М. Фоміна, обробки народних пісень і танців. Усі вони оркестровані, або пристосовані до інструментального складу оркестру безпосередньо керівником [6, с. 39].

1959 року оркестрова група Піонерського ансамблю пісні і танцю взяла участь в експериментальному проєкті — створенні Республіканського дитячого українського оркестру народних інструментів до Декади української літератури і мистецтв у Москві, який за ініціативою Міністерства освіти України було доручено реалізувати В. Комаренку [6, с. 42]. Харків'яни мали змогу не тільки познайомитися зі специфікою інструментального складу дитячих народно-оркестрових колективів з різних регіонів України, а й отримати досвід гри в умовах незвичного для себе тембрового колориту загального оркестрового звучання завдяки поєднанню струнних смичкових (скрипки), струнних щипкових (бандури, домри, балалайки), струнних ударних (цимбали) та духових (сопілки, баяни) інструментів.

Важливою віхою у творчій біографії Піонерського ансамблю пісні і танцю стало святкування його десятиріччя. Ювілей відзначався 1964 року з широким розмахом та залученням численних

засобів масової інформації. Святковий концерт проходив у залі Палацу культури електромеханічного заводу і транслювався по телебаченню. Цікава й різноманітна програма, високий художньо-виконавській рівень знайшли гідну оцінку серед професійних музикантів, численних шанувальників і поціновувачів творчості цього колективу, зокрема колишніх учасників, батьків юних оркестрантів, друзів, знайомих.

З припиненням діяльності ансамблю на початку 1970-х років оркестр народних інструментів набуває статусу самостійного концертного колективу. Його новий художній керівник В. Городовенко, який пліч-о-пліч працював з Володимиром Андрійовичем упродовж 1966–1969 років і став гідним спадкоємцем започаткованих видатним митцем традицій у сфері вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства, протягом багатьох наступних десятиліть усебічно сприяв їх розвитку та оновленню, прагнув розширити спектр творчої діяльності оркестру.

Певні зміни відбулися в інструментальному складі колективу: баяни повністю замінили оркестрові темброві гармоніки; припинили використовуватися мідні духові інструменти (труба, тромбон); епізодично почали застосовуватися дерев'яні духові інструменти (флейта, гобой, кларнет); завдяки придбання нових інструментів (великі й малі клавішні гусли, бандури та цимбали, бас-гітара) збільшилась їх загальна кількість і значно збагатилась темброва палітра оркестрового звучання. Поєднання українського та російського струнного інструментарію зробило оркестровий ансамбль унікальним, надавши можливості яскраво відтворювати художню образність різноманітних у жанрово-стильовому відношенні творів [9, с. 54].

Відкриття при оркестрі класів з навчання гри на народних інструментах, запрошення відповідних фахівців для здійснення індивідуальної форми роботи з учасниками оркестру зменшили загальне навантаження на керівника, надавши йому можливості більшою мірою зосередитися на вирішенні питань формування репертуару, організації концертної діяльності, розширення творчих контактів з композиторами, народно-оркестровими колективами тощо. Крім Л. Іванюшенка в різні роки з оркестром працювали досвідчені педагоги, серед яких Є. Ващенко, В. Польотов, Т. Пікулік, В. Пруднікова, В. Литвиненко, Н. Шаповалова, Г. Литвиненко та ін. Майже всі діти одночасно навчалися гри на декількох інструментах. Кожен оркестрант спочатку навчався в індивідуальних класах і, здобувши певні знання й навички гри, переходив до основного складу колективу. Вдосконаленню підго-

товчої бази виховання майбутнього оркестранта також сприяло створення 2000 року «Музичного театру», який очолила донька діючого керівника і в минулому вихованка оркестру Ангеліна Кудь. Молодша група стала справжньою школою вокальної, інструментальної, акторської творчості дітей від трьох років. Сьогодні функції керівника «Музичного театру» здійснює Г. Литвиненко. Маленькі музиканти дуже вільно почувають себе в сценічних умовах, виконуючи свої композиції під акомпанемент оркестру і підкорюючи аудиторію природною музикальністю й артистизмом.

Поряд із літніми таборами («Молода гвардія», м. Одеса, 1974) в 1982–1994 роках було також започатковано традицію зимового відпочинку учасників оркестру на базі «Романтик» Харківського заводу ім. Т. Г. Шевченка [4, с. 28]. Щоденні дворові репетиції, регулярні концерти сприяли вдосконаленню виконавської майстерності оркестрантів, активізації їх концертної діяльності, включенню нових творів до репертуарної скарбниці, зміцненню творчих стосунків та покращенню психологічного клімату в колективі, підвищенню самооцінки та міри відповідальності кожного з учасників. Зимові табори стали справжньою творчою лабораторією з музичного виховання дітей у рекреаційних умовах.

Значно розширилась географія концертних виступів колективу, який брав активну участь у різноманітних музичних фестивалях та конкурсах — як вітчизняних, так і закордонних. У 1970–1980-х роках оркестр відвідав багато міст Радянського Союзу, зокрема Таллінн, Курськ, Орел, Чернігів, Гомель, Київ, Дніпропетровськ (нині Дніпро), Ворошиловград (нині Луганськ), Ленінград (нині Санкт-Петербург), побував у Польщі (Познань, Зелена Гура), Словаччині (Ліптовський Мікулаш). Починаючи з 2000-х років колектив неодноразово ставав лауреатом Міжнародного молодіжного музичного фестивалю-конкурсу «Бидгоцькі музичні імпресії» (Польща) [1], на високому рівні демонструючи свою майстерність у виконанні творів українських, російських та польських композиторів. Перемога й золота медаль на Європейському молодіжному музичному фестивалі в м. Неерпельт (Бельгія) підтвердили міжнародне визнання творчих досягнень оркестру та його статус одного з найкращих у своїй категорії [8]. Останні десять років колектив є постійним учасником проєктів громадської організації «Яскрава країна», що поєднують творчі змагання дітей та їх знайомство з культурною й історичною спадщиною різних регіонів України [2]. Це Всеукраїнський відкритий фестиваль-конкурс дитячої та юнацької творчості, який проводиться в провідних регіональних центрах та

курортних містах нашої країни. Оригінальність інструментувань, рівень ансамблевої злагодженості й динамічної гнучкості в інтерпретаціях різноманітних за формою і характером музичних творів отримали належну відзнаку від членів журі в Чернігові, Ужгороді, Трускавці, Одесі.

Однією зі складових успіху колективу був і залишається репертуар, який за період роботи В. Городовенка художнім керівником поповнився різноманітними в жанрово-стильовому відношенні творами. Важливе місце в репертуарі відводиться класичній музиці, оскільки класика, на думку керівника, є індикатором творчої зрілості та майстерності оркестру [1]. «Кордова» І. Альбеніса, «Романс» Г. Венявського, «Ноктюрн» та «Бажання» Ф. Шопена, «Весняні води» С. Рахманінова, «Радецький марш» Й. Штрауса, «Заклинання вогню» Пабло де Луна у виконанні дитячого оркестру вирізняються оригінальністю інструментовки та тембрового забарвлення. Окрему частину репертуару представляють оригінальні опуси та перекладення для оркестру народних інструментів зразків сучасної музики, серед яких «Валенки» О. Широкова, «Романеска» та обробка російської народної пісні «Калинка» В. Городовської, «Українська фантазія» О. Холмінова, «Распотешься, народ» В. Конова, «Сільські награвання» А. Мелітоняна, увертюра до опери «Квартал янголів» М. Теодоракіса, «Коломийка» А. Кос-Анатольського, «Кадриль» І. Шамо, Концертна п'єса для сопілки з оркестром «Ватра» В. Матвійчука, «Кубинський танок» Й. Тамаріна, «Старе банджо» А. Гуревича, «Мелодія» А. Филіпенка, Вальс із кінофільму «Мій ласкавий і ніжний звір» Є. Доги. На цих творах виховано декілька поколінь музикантів. обов'язковим елементом концертних програм є виконання творів харківських композиторів, зокрема Д. Клебанова (Скерцо з квартету № 4 «Пам'яті М. Леонтовича», Парафраз на тему пісні «Думи мої, думи...»), В. Подгорного (обробка української народної пісні «Ой чий то кінь стоїть»), А. Гайденка («Весняна хора», «Вечір у горах»), О. Литвинова («Плескач», «Сабо для флейти»), М. Стецюна (Фантазія на тему пісні П. Гайдамаки «Калинонька», Українська фантазія «Золоті пісні», «Болеро»), Г. Цицалюка («Закарпатські співаночки»). Справжніми хітами для колективу стали твори «Кубанська завзята» Є. Дербенка, «Бриньківський козачок» Ю. Зацарного, «Циганський танок». Вони вважаються своєрідною візитівкою колективу і часто включаються в програми тематичних, звітних, ювілейних концертів, конкурсних виступів на міжнародних фестивалях, викликаючи бурхливі оплески слухачів та прохання зіграти «на біс». Враховуючи загальні тенденції, керівник оригі-

нально застосовує елементи театралізації та синтезу мистецтв у відтворенні художньо-образної специфіки окремих творів.

Наслідуючи традиції свого попередника та вчителя, В. Городовенко завжди значну увагу приділяє виконанню в оркестрі вокальних творів, вважаючи оркестровий акомпанемент складною і відповідальною справою. Багато років з оркестром творчо співпрацювали провідні метри українського вокального мистецтва М. Коваль, І. Яценко, О. Соболева, Л. Величко, О. Шуляк, Ю. Данильчишин [5]. До виконання сольних партій також долучались учасники колективу А. Арутюнян, В. Савицька, М. Турищева та ін.

Динаміку професійного зростання дитячого оркестру народних інструментів протягом останніх п'яти десятиріч можна простежити, переглянувши музичні програми, зроблені на Харківському обласному радіо і телебаченні, прослухавши компакт-диски, до яких увійшли найкращі твори концертного репертуару. Гідною оцінкою творчих досягнень оркестру стало присвоєння йому почесного звання «Зразковий художній колектив» (1985) та «Народний художній колектив» (2002).

Залучення до участі в репетиціях та концертних виступах колективу випускників, що продовжили навчання в харківських закладах вищої музичної освіти, сприяло утворенню кола талановитої та креативної молоді (Ю. Яковенко, Б. Нестеренко, Т. та О. Слюсаренко, О. Савицька, В. Проценко, Т. Липчанська та ін.) За їхньою ініціативою реалізовано ідею організації на базі оркестру ансамблю народної музики «Надія». Фактично це був мініоркестр. Його інструментальну основу склали домри, балалайки, баяни, бандури, цимбали, гусла, сопілка, флейта, гобой, група ударних інструментів, репертуарну — різноманітні за характером і жанрово-стильовими ознаками, проте значно складніші в технічному плані твори. Надзвичайна віртуозність, тембровий колорит, оригінальність інструментувань, ансамблева злагодженість та зрілість інтерпретацій стали запорукою численних перемог новоствореного колективу на міжнародних музичних конкурсах і фестивалях, зокрема у Польщі та Угорщині. Особливо публіку підкорило блискуче виконання О. Савицькою соло на цимбалах у композиціях «Фантазія на теми гуцульських мелодій» В. Попадюка та «Гуцулки» Д. Попичука, які відтворюють західноукраїнські регіональні традиції фольклорного інструменталізму, а також «Вербунк» А. Гайденка з неповторною мелодикою й ритмікою, що притаманні музичній культурі балканських народів.

Велике коло шанувальників своєї творчості колектив збирає під час щорічного проведен-

ня «Дня оркестру» та святкування ювілейних дат. Традиційно на ці заходи запрошуються випускники різних поколінь, нинішні учасники, їх батьки, викладачі оркестрових гуртків, представники мистецької еліти міста та області тощо. Святкування 65-річчя запам'яталось усім присутнім виступом очолюваного Валерієм Миколайовичем зведеного оркестру (у складі ансамблю народної музики «Надія» та оркестрів народних інструментів Палацу і Харківського музичного училища) — яскравої репрезентації творчого підходу до відновлення традицій, започаткованих В. Комаренком. Наступні ювілейні концерти, зокрема й до 80-річчя від дня заснування колективу [10], щоразу демонстрували високий рівень виконавської майстерності, професіоналізму, творчої наснаги керівника та учасників, їх прагнення до нових звершень у сфері дитячого народно-оркестрового виконавства.

На базі оркестру постійно проводяться семінари для керівників ансамблів та оркестрів народних інструментів Харкова й області [3] з метою ознайомлення з традиційними й інноваційними формами, методами виховання виконавських якостей оркестрантів засобами народно-інструментального мистецтва, сучасними тенденціями розвитку репертуару, організації концертної, музично-просвітницької діяльності в умовах натиску розважальної попіндустрії, зростаючої популярності естрадних жанрів. Майстер-класи В. Городовенка та керівників оркестрових гуртків спрямовані не тільки на презентацію успішних результатів, а й на визначення проблемних питань у роботі з дитячим народно-оркестровим колективом.

Запровадження новаторського підходу у формуванні та різноманітних трансформаціях інструментального складу, визначенні базових основ та векторів розвитку репертуару, організації навчально-виховної, художньо-творчої, музично-просвітницької діяльності, створенні сприятливих умов для фахового зростання і творчої самореалізації учасників дозволили дитячому оркестру народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості зайняти лідерські позиції в питаннях генерування креативних ідей, розробки та втілення оригінальних проєктів, побудови перспектив, перетворитись на справжню школу професійної майстерності, стати дієвим засобом музично-естетичного виховання і соціально-педагогічного впливу, гідним прикладом для наслідування, зробити вагомий внесок у формування провідних тенденцій розвитку колективного виконавства на народних інструментах у дитячому середовищі.

Висновки. Творча діяльність оркестру народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості — унікальний феномен української музичної культури ХХ — початку ХХІ століття. У ній акумульований художній досвід керівників та учасників за весь період існування колективу, який є відображенням безперервності зв'язку часів і поколінь, зміни модусів мислення й ціннісних орієнтирів, генерації нових ідей та реалізації креативних проєктів.

Важливу роль у цьому процесі відіграли видатні митці в галузі народно-інструментального мистецтва В. Комаренко, котрий започаткував дитячий оркестр, розробив базові принципи формування інструментального складу і репертуарної політики, форми й методи навчально-виховної і художньо-творчої роботи з дітьми, зробив оркестр діючим концертним колективом всесоюзного рівня, та В. Городовенко, що сприяв збереженню і розвитку започаткованих попередником традицій завдяки збільшенню та оновленню інструментального складу, поповненню репертуару перекладами класичних, сучасних творів, зразками оригінальної музики для народних інструментів, реорганізації внутрішньої структури колективу, залученню до викладацької роботи колишніх випускників, набуттю оркестром статусу концертного колективу міжнародного рівня, зміцненню його позицій як опорного колективу з обміну досвідом роботи.

Зорієнтованість на принципи академічного мистецтва та досягнення професійного рівня виконавської майстерності, різноманітні експерименти з модифікації тембрової палітри загального оркестрового звучання й пошуки нових форм сценічної репрезентації музичних творів, прагнення розширити жанрово-стильову сферу репертуару, географічні межі концертної діяльності, коло творчого спілкування визначили своєрідність художньо-творчої системи колективу. Синергія творчих зусиль провідних керівників та учасників різних поколінь зумовила плідність його тривалого функціонування й вагомість мистецьких здобутків, що стали важливим показником інноваційних змін в історичній динаміці вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства.

Перспективи подальших досліджень. Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми, наукового вивчення потребують питання особливостей відтворення дитячим оркестром народних інструментів жанрово-стильової специфіки творів харківських композиторів, перспектив розвитку колективу в умовах кризи жанру.

Література:

1. Городовенко В. Молодих об'єднала музика. *Слобідський край*. 2003. 7 серпня (№ 146(20198)).
2. Другий Всеукраїнський фестиваль-конкурс оркестрів «Яскрава симфонія Прикарпаття» // Майдан : Дрогобицька інтернет-газета : вебсайт. [2015]. URL : <https://maydan.drohobych.net/> (дата звернення : 27.06.2019).
3. Відбувся обласний семінар для керівників ансамблів та оркестрів народних інструментів Харківської області // Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації : вебсайт. 17.10.2018. URL : <https://dniokh.gov.ua/?p=48126> (дата звернення : 31.05.2019).
4. Кислинська В. В. Дитячі оркестри народних інструментів Харківщини : дипл. роб. ... магістра муз. мист. : 8.020205 / Харківська державна академія культури. Харків, 2006. 127 с.
5. Логвиненко Л. Зиму проводити, весну закликати... *Слобідський край*. 2005. 26 лютого (№ 37(20588)).
6. Лошков Ю. І. Володимир Андрійович Комаренко. Харків : ХДАК, 2002. 113 с.
7. Сідлецька Т. І. Практична культурологія. Історія народно-оркестрового виконавства України. Ч. 2 : навч. посібник. Вінниця : ВНТУ, 2011. 73 с. URL : http://shron1.chtyvo.org.ua/Sidletska_Tetiana/Praktychna_kulturolohiia_Istoriia_narodno-orkestrivoho_vykonavstva_Ukrainy_Chastyina_II.pdf (дата звернення : 16.05.2019).
8. Шаповалова Н. Впереди всей музыкальной Европы. *Событие* : еженедельник. 2002. 16–22 мая (№ 20).
9. Шемет Л. В. Народно-оркестрове виконавство в музичному мистецтві Харківщини другої половини ХХ ст. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* : зб. наук. пр. Харків : ХДАДМ, 2011. Вип. 1. С. 52–57.
10. Ювілей оркестру народних інструментів Комунального закладу «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості» // Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації : вебсайт. 24.12.2015. URL : <https://dniokh.gov.ua/?p=23493> (дата звернення : 28.05.2019).

References:

1. Horodovenko, V. (2003, August 7). Molodykh obiednala muzyka [Young people were united by music]. *Slobidskyi krai — Sloboda region*, 146. (In Ukrainian).
2. Druhyi vseukrainskyi festyval-konkurs orkestriv "Iaskrava symfonia Prykarpattia". ([2015]). *Maidan*. Retrieved from <https://maydan.drohobych.net/>. (In Ukrainian).
3. Vidbuvsia oblasnyi seminar dlia kerivnykiv ansambliv ta orkestriv narodnykh instrumentiv Kharkivskoi oblasti [A regional seminar for leaders of ensembles and orchestras of folk instruments of Kharkiv region was held]. (2018, October 17). *Departament nauky i osvity Kharkivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii*. Retrieved from <https://dniokh.gov.ua/?p=48126>. (In Ukrainian).
4. Kyslinska, V. V. (2006). *Dytiachi orkestry narodnykh instrumentiv Kharkivshchyny* [Children's orchestras of folk instruments of Kharkiv region]. (Master's thesis). Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine. (In Ukrainian).
5. Logvynenko, L. (2005, February 26). Zymu provodzhaty, vesnu zaklykaty... [Say farewell to winter, welcome spring...]. *Slobidskyi krai — Sloboda region*, 37. (In Ukrainian).
6. Loshkov, Yu. I. (2002). *Volodymyr Andriiovych Komarenko* [Volodymyr Andriiovych Komarenko]. Kharkiv: KhDAK. (In Ukrainian).
7. Sidletska, T. I. (2011). *Praktychna kulturologiya. Istoriya narodno-orkestrivoho vykonavstva Ukrainy* [Practical culturology. History of folk orchestral performance of Ukraine] (vol. 2). Vinnytsia: VNTU. Retrieved from http://shron1.chtyvo.org.ua/Sidletska_Tetiana/Praktychna_kulturolohiia_Istoriia_narodno-orkestrivoho_vykonavstva_Ukrainy_Chastyina_II.pdf. (In Ukrainian).
8. Shapovalova, N. (2002, May 16–22). Vperedі vseі muzykalnoi Evropy [Ahead of musical Europe]. *Sobytiie — Event*, 20. (In Russian).
9. Shemet, L. (2011). Narodno-orkestrivoho vykonavstvo v muzychnomu mystetstvi Kharkivshchyny druhoi polovyny XX st. [Folk orchestral performance in the musical art of Kharkiv region in the second half of the 20th century]. *Traditions and innovations in the higher architectural-artistic education*, 1, 52–57. (In Ukrainian).
10. Yuvilei orkestru narodnykh instrumentiv komunalnogo zakladu "Kharkivskiy oblasnyi palats dytiachoi ta yunatskoi tvorchosti" [Anniversary of the orchestra of folk instruments of the municipal institution "Kharkiv Regional Palace of Children's and Youth Creativity"]. (2015, December 24). *Departament nauky i osvity Kharkivskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii*. Retrieved from <https://dniokh.gov.ua/?p=23493>. (In Ukrainian).